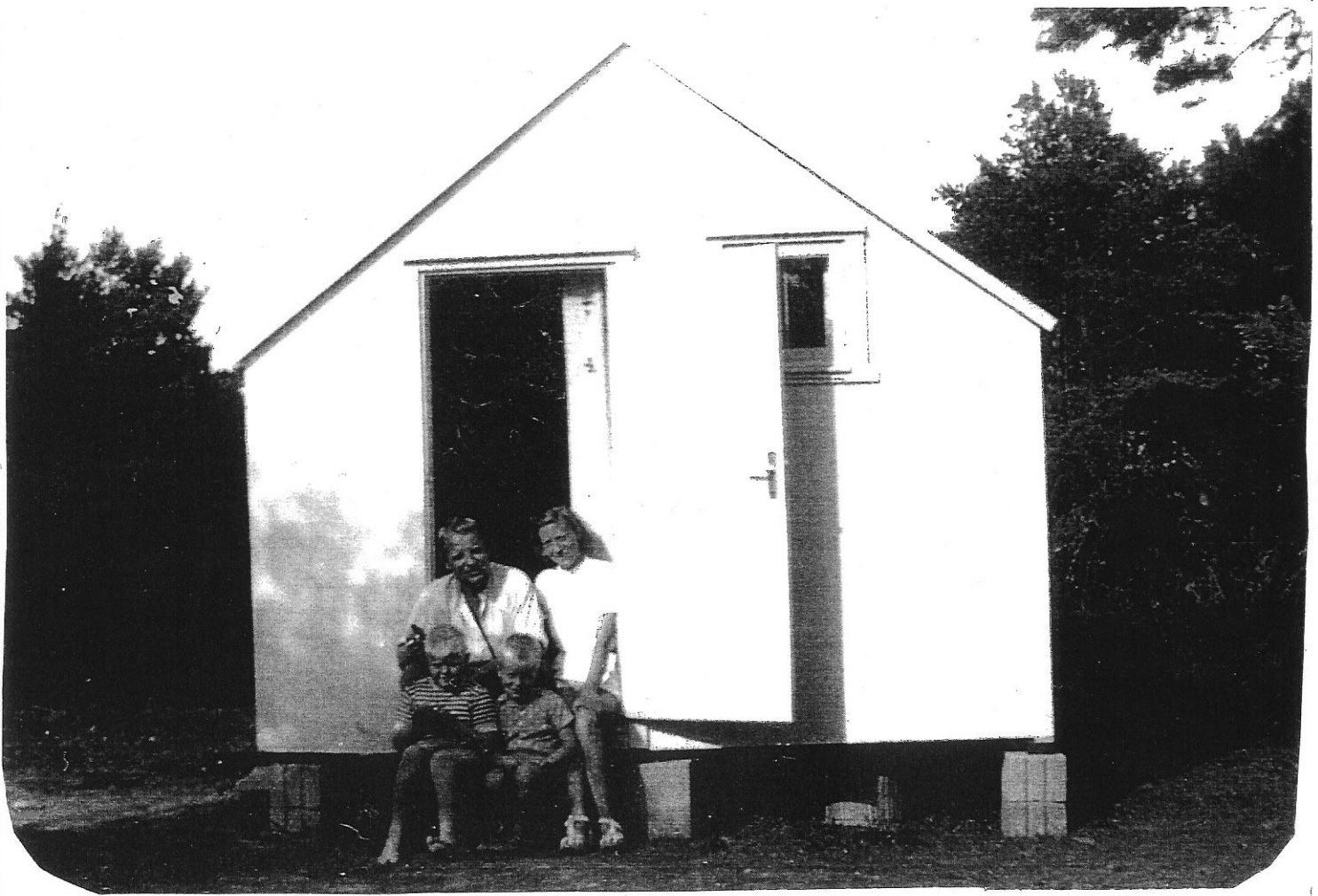
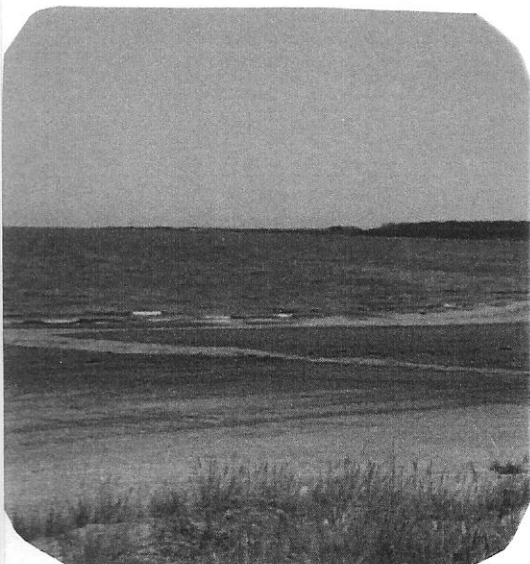

Sommaräventyr i Frösakull

År 1950

*Arne Bergquist
2008*

<i>Sommaräventyr i Frösakull</i>	<i>Sid.</i>
<i>Innehåll</i>	
<i>Flygcirkus och mazarin</i>	1
<i>Patron på Patrikshill</i>	1
<i>HBK:s och IS Halmias "Talangscouter" på Söder</i>	2
<i>Civila Flygfältet blir stadion för ungdomsfotboll</i>	2
<i>Cykelfärd på en Rex Duplex till Frösakull</i>	3
<i>Stugan åker lastbil till Frösakull</i>	3
<i>Borgmästaren och bussen till Frösakull</i>	4
<i>Frösakull ett äventyrsländ</i>	4
<i>Vinden och vågen ha danat vårt Frösakull</i>	5
<i>Spänningsfyllda lekplatser vid vattenfyllda mörghålor</i>	6
<i>Frösakulls kyrka</i>	7
<i>Gården Frösakull våren år 1950</i>	7
<i>Pionjär med visioner i Frösakull</i>	8
<i>Gunnars och Gretas Frösakullsstuga</i>	8
<i>Stugägarna arrenderar mark i mellersta Frösakull år 1948</i>	9
<i>Frösakulls Campingförening bildas år 1948</i>	10
<i>Stugorna flyttas till gården Frösakull år 1950</i>	10
<i>Stugägarna etablerar sig på gården Frösakulls mark 1950</i>	10
<i>Livrädda Livräddare</i>	11
<i>Sommar Sol och Salta bad</i>	12
<i>Makrillen går till</i>	12
<i>Frösakulls crikusvagn</i>	13
<i>Röda Vinbär, Gula kantareller, Björnbär och svalka för Sommarvarma fötter</i>	13

<i>Johan "allehanda" på gården Frösakull spelar dragspel i Sommarkvällen</i>	13
<i>I afton dans</i>	14
<i>Sju vilda blommor under huvudkudden</i>	14
<i>Speceribussen har landat</i>	15
<i>Romantiska Månskensberget</i>	16
<i>"Knutssons" pump och vår pump</i>	16
<i>Utsikten från Kaprifolberget</i>	17
<i>Stugägarna köper gården Frösakulls mark år 1990</i>	17
<i>Från liten vit stuga till liten röd villa</i>	17
<i>Det ringer, det ringer skynda dig och svara</i>	18
<i>Reflexioner</i>	18
<i>Sanden blev till guld</i>	19
<i>Byggnadsplaner på gården Frösakulls mark</i>	
<i>1941 års byggnadsplan för små fritidshus i Frösakull</i>	20
<i>1958 års byggnadsplan för gården Frösakull</i>	20
<i>1959 års byggnadsplan för Erik Staels Stugby</i>	21
<i>1966 års byggnadsplan för "Kubenstugorna"</i>	21
<i>1974 års byggnadsplan för villorna på Frejas gränd</i>	21
<i>1975 års byggnadsplan för Frösakulls stugby och Erik Staels Stugby</i>	21
<i>1989 års byggnadsplan för flerfamiljshus på Malcom Knutssons gård</i>	23
<i>1995 års byggnadsplan för Frösakulls skola</i>	23
<i>2000 års byggnadsplan för "Vindåkra"</i>	24
<i>2007 års detaljplan för 34 stugor i Frösakulls Fritids by</i>	25

Arne Bergquist

Frösakulls Gård **Från lantlig idyll till** **sommarparadis för 309 familjer**

*Från äventyrslandet Söder till
äventyrslandet Frösakull*

Flygcirkus och mazarin

Familjens cyklar stod lutade mot trädgårdens staket på Skepparegatan 35 i arla morgonstund. De var lastade som packåsnor med allt möjligt outhärligt som skulle komma till användning under sommarlovet i Frösakull. Vårt hus låg mitt emot Civila flygfältet. I början av 1950-talet kunde man se havet vid västra stranden över fältet. Strandskogen hölls nere vid fältets södra ända för att möjliggöra start och landning över havet. Små enkla segelflygplan som "Karin" och enmotoriga motorplan av förkrigsmodell som "Klemmen" flögs av unga, orädda och skickliga piloter. Underhållande "flygcirkus" pågick alldeles utanför fönstret.

Flygcirkusen övervakades av flygvaktmästare Torsten Lundberg. Han bodde i en liten röd stuga med vita knutar. Den låg i kanten av flygfältet mitt emot Skepparegatan 33. I denna hade han sitt kontor och sin säng. På dess södra gavel fanns en vedbod. I stugan fanns en kamin som eldades med ved. Flygvaktmästare Torsten Lundberg var alltid klädd i uniform helt i klass med en överste av första graden vid Flygvapnet.

På Anna Svenssons konditori och café, som låg på Skepparegatan 31, intog de unga flygarna sitt kaffe med nybakad mazarin. I rummet, där kaffet serverades av söta Dagny, fanns ett stort "skyltfönster" som vette ut mot flygfältet. Piloterna och andra gäster kunde på så sätt följa flygövningarna från kaffebordet. Anna Svensson, som var en driftig affärskvinna, bakade stans bästa sockerbullar. Hon hade egen bil. En liten

grön Fiat som mestadels stod parkerad i garaget. Det var relativt ovanligt med bilnehav i början av 1950-talet.

Flygklubben hade två bilar. En som vinskade upp segelflygplanen "Karin" och "Mussepigg" och en cabriolet, som användes för bogsering av flygplanen. Cabrioleten användes även av Flygvaktmästare Torsten Lundberg då han välvilligt ställde upp vid trängande transporter till eller från Frösakull. I tvåfamiljsvillan på Skepparegatan 33 bodde våra närmsta grannar familjerna Gunnar och Hjördis Stålheden med barnen Lars- Göran och Görel samt Harald och Margit Stålheden med dottern Inger.

Patron på Patrikshill

På Patrikshills ängar mellan Södra vägen och Skepparegatan gick patron Cullborgs vackra ridhästar och betade. Fridfullheten i hagen avbröts av hästarna själva då de hade galoppkapplöpning från staketet vid Södra vägen till staketet vid Skepparegatan och åter. Ara-Bella var snabbast.

Smedsmästaren Bror Johansson och hans gesäll Lasse stod på första parkett utanför sin rödmålade smedja, när hästflocken i galopp dundrade förbi. Det gäller att smida medan järnet är varmt. Det kunde smedsmästaren Bror Johansson. Han hade erhållit sin yrkeskunskap i stenbrotten i Stenhuggeriet vid Grötvik. Stenmejslarna glödgades i ässjan. Han tog dem en och en glödande ur ässjan med tång. Lade den på städet. Svingade släggan rytmiskt och elegant på samma gång mot mejselns spets. Han doppade mejselns spets i en vattenspann. Det fräste till. Hans blick var skärpt. Han svingade på nytt. Han smidde de bästa mejselspetsarna i Halmstad med omnejd.

På smedjans svarta port satt en liten rund skylt. Skylten var gul med röd kant och hade svart text "Gasbehållare bringas i säkerhet vid eldsvåda". Jag funderade

mycket över ordet ”bringa”. Jag frågade inte smedsmästaren om ordets betydelse. Det bringades i ljuset så småningom.

Patron Cullborg var en godmodig man. Han var alltid klädd i ridbyxor, ridstövlar, kavaj och väst med fickur av guld, som var förtöjt med guldlänk i västens nedersta knapphål. Han bar alltid slips och hade en tyrolerhatt på huvudet. Jag såg honom uppsutten till häst en gång. I hagen söder om Patrikshills stallbyggnader låg Cullborgs kor och idisslade. När korna själva eller med hjälp av någon tagit sig ut ur kohagen och marscherade taktfast Södra vägen fram för att dricka vatten i fontänen och träffa tjuren på Stora Torg var det läge att tjäna en extra slant. Lyckades man stoppa kornas marsch mot Stora Torg och få dem att återvända till den trygga hagen var Patron Cullborg inte sen att öppna börsen och med tacksamhet överlämna en liten slant. Pengen omsattes omedelbart i karameller i Anna Svenssons konditori.

Hästarna, som vi barn ofta gav sockerbitar, betade helt obekymrade över flygcirkusen på civila flygfältet. Vid Matador låg Halmstads Segelsällskaps fernissade segelbåtar och guppade i Nissans vatten. Klinkbyggda kosterbåtar med master och bommar av trä som bar 25 kvadratmeters segelyta av bomull. Ibland hade de skickliga skepparna en plats kvar i besättningen för en ung lättmatros. Vår beredskap var alltid god då det gällde nya äventyr. Från havet hade man en vacker vy in mot Halmstad med kyrktornet i centrum och Halmstad Slott med sitt lutande torn bredvid.

HBK:s och IS Halmias ”Talangscouter” på Söder

På ängarna och civila flygfältet spelade vi fotboll varje dag. Man kunde ju aldrig veta om HBK:s eller IS Halmias talangscouter var ute med tubkikaren. Sylve Bengtsson, flerfaldig landslagsman och legendarisk forward i HBK under 1950- talet, bodde

med fru i tvåfamiljsvilla på Andrégatan. Sylve som var vår idol i fotboll kunde även svinga en golfklubba. Vid ett tillfälle visade han oss hur man slår långa ”drives” ut över flygfältet. Jag tror att Sylve hade blivit en lika bra golfspelare som fotbollsspelare om han hade ägnat golfen lika mycket tid som fotbollen. Sylve Bengtsson blev senare innehavare av sommarstuga i Frösakull och var medlem i styrelsen för Frösakulls ekonomiska förening. Jag träffade honom ofta på styrelsemötena under 1980- talet. Sylve var alltid på gott humör. Han hade humor och visade lika stor talang i styrelsearbetet som på fotbollsplanen. Han sköt galanta skott direkt i mål även här.

I samma hus på Andrégatan bodde den kände Halmiaprofilen Rune Alvbring med familj. Rune Alvbring var kvarterets förste innehavare av TV, som även vi barn hade glädje av. När familjen Alvbring hade satt sig tillrätta i TV- soffan smög vi upp på deras trappa och tittade in genom fönstret. Vi imponerades av bilderna som tycktes komma flygande i luften rakt in i TV-rutan. Vi som hade sett en skymt av bilderna i Alvbrings TV fick en stark framtidstro. Fantasin och tekniken hade ju då som nu inga gränser.

Civila Flygfältet blir stadion för ungdomsfotboll

Min far Arvid Bergquist och Artur Frid känd seglarprofil i Halmstads Segelsällskap byggde vår Frösakullsstuga alldeles klar på Patrikshills gård. Den uppfördes i ”paddocken”, där jag själv i mitten av femtioalet gick i ”Jöles” ridskola. En kväll i januari månad med snö på marken blev jag avkastad från hästryggen. Hästen hette ”Jack” och var en alldeles förträfflig ridhäst.

Min karriär inom ridsporten upphörde emellertid då. Fotbollen kom helt i centrum. HBK:s ungdomsturneringar etablerades på Civila Flygfältet alldeles

utanför vårt eget fönster. Ledarna för HBK:s ungdomsfotboll flyttade in i Flygvaktmästare Torsten Lundbergs röda stuga. Skräddarmästare Nordstrand, välskräddad i kostym, vit skjorta, slips och bar en "Stetsonhatt" på huvudet av finaste slag, administrerade ungdomsfotbollen tillsammans med Vargarnas lagledare Tryggve Karlsson, Skånegatan, från "kontoret" inne i flygvaktmästarstugan. Med tanke på verksamhetens omfattning organiserades ungdomsfotbollen perfekt. Nordstrands blankpolerade bil stod parkerad utanför stugan. Vårt kvarterslag BK Olympia hade framgång i HBK:s ungdomsserie och några av oss fick pröva på fotboll i HBK:s pojklag.

På Civila Flygfältet uppfördes sedermera Kattegattgymnasiet. Kattegattgymnasiet stod klart till höstterminen 1962. På den tiden hette skolan Halmstads Tekniska Gymnasium. Jag gick på Kattegattgymnasiet mellan åren 1962 - 1965. Det låg precis "hemmavid". På sätt och vis saknade jag cykelturena från "Söder" genom Norre Port till Högre allmänna läroverket vid Örjans vall där jag gick i skola under åren 1958-1962. Jag kan inte sticka under stol med att det var med en speciell känsla som jag med vit mössa på huvudet stod på Kattegattgymnasiets huvudentrés trappa och blickade ut mot Västra Stranden och havet. Det var i maj 1965. Solen sken från en klar himmel. Tanken på att jag skulle tillbringa femton månader på Kungliga Hallands Regemente skymde inte solen. På gräset utanför hade jag lekt som barn, tittat på "flygcirkus" och spelat fotboll. På havet utanför hade jag seglat optimistjolle i Halmstads segelsällskaps regi. Jag var optimistisk.

Söder har idag utvecklats till "Slottsstaden". Landstingsdirektören "tung centerforward" Sune Samson och "fotbollsproffset" manager Christer Tonning, som har flyttat tillbaka i sina respektive föräldrars nyrenoverade villor

på Andrégatan, är bevis på "Slottsstadens" – gamla Söders dragningskraft.

Cykelfärd på en Rex Duplex till Frösakull

Det vanligaste sättet att ta sig till Frösakull i början av 1950- talet var på en cykel. Cyklar som tillverkades, som än idag, på cykelfabriken Rex i Halmstad. Cykelfabriken låg granne med "Östras Bröd" mitt i staden. Uppe på taket på fabriksbyggnaden fanns då som nu en "jättestor" Rex Duplex. Min första cykel var en begagnad röd Rex Duplex. Min far hade köpt den av "Bassen" Svensson på "Söder". De som gick på Högre allmänna läroverket kallades för "Basse". Hans son Bo hade tidigare varit ägare till cykeln. Den var som ny. Förklaringen till cykelns goda kondition var att Bo ägnade sig helt åt segling i HSS och inte åt cykling. Jag var stolt över min cykel. Det var en ren njutning att cykla på den. I sol och sjöbris trampade vi lätt över bron vid Knebildstorpsbäcken, förbi Söndrums kyrka, "Smens" vid Mellby, bron över Nyrebäcken vid Fammarp, uppför den branta grus- och stenbacken vid Kullagård, förbi Björkegård, på slirig och sandig väg vid Skeaberg, genom "Knutssons" bondgård till vårt eget sommarparadis, en liten stuga belägen i den sydvästra delen på gården Frösakulls mark. Om det ringlar en huggorm över vägen – kör inte på den – håll upp fötterna och åk förbi den löd uppmaningen när vi barn hade cykeltävlingar på tångvägarna i Frösakull.

Stugan åker lastbil till Frösakull

Vår stuga transporterades till Frösakull på Malcus lastbil på Valborgsmässoafton 1950. Min farbror Boris Bergquist var chaufför. Jag satt själv bredvid honom i förarhytten medan min far satt på flaket och övervakade transporten. Transporten gick förbi Heagård. Vi svängde till vänster in på vägen mot Ringenäs vid Onsjölund, förbi Skräddaregård, Onsjö skolhus, Furuborg, Nybygget, Bergmans Tågagård,

Stenhuggartorpet, Valdes hus, Andreassons Strandlida, Tokagård och förbi gården Frösakull. Regnet stod som spön i backen under transporten, men då vi väl var framkomna sken solen.

Grunden hade färdigställts tidigare. Med hjälp av plank, runda stockar och domkrafter från Origo Hydraulik i Halmstad var stugan snart på plats. Min farmor Matilda Bergquist, född 1876 på Blomstervången, berättade för min far att hon som ung flicka vistades på somrarna hos släktingar på Tågagård och sprang över Strandlida ängar till stranden och havet. Farmors lyriska berättelser om Strandlida inspirerade alldeles säkert min far och mor att söka sig ut till stränderna i Frösakull och Strandlida.

Borgmästaren och bussen till Frösakull

Man kunde vid behov åka bussen till Frösakull. Det var dock inte brukligt i början på 50- talet då cykeln var det dominerande transportmedlet. Bussen avgick från Stora Torg under sommarlovet enligt tidtabell dock inte förrän Borgmästare Svensson med familj, en och en anlänt, stigit ombord och hittat sina platser. Busshållplatsen låg alldeles intill "Tre Hjärtan" på Stora Torg. Borgmästaren som bodde i Sparbankshuset vid stora Torg, ett stenkast från busshållplatsen, kom själv sist till bussen. Han var alltid välskraddad och hälsade mycket artigt på busschauffören och på övriga resenärer. Han frågade vänd bakåt i bussen om alla hade gått ombord. Jag tror att han hade sin egen familj åtanke. Med hänsyn till hans auktoritet var det säkert en och annan längst bak i bussen som uppfattade att han menade samliga resenärer och nickade "jodå" nu när Borgmästaren själv har kommit. Han tog själv plats längst fram i bussen som kapten.

Busschauffören som nu degraderats till styrman fick klartecken att kasta loss och navigera bussen till Frösakull. Hela

sommarlovet låg framför oss. I början av 1970- talet träffade jag Borgmästare Svensson på ett sammanträde på Rådhuset i Halmstad där han satt som ordförande. Jag kunde då inte låta bli att tänka på bussturen till Frösakull 20 år tidigare. Han var en sympatisk man som svingade ordförandeklubban elegant.

Bussens ändhållplats låg i början av 1950- talet vid affären i mellersta Frösakull. En finess var att man kunde ta med sig cykeln på bussen. Från busshållplatsen i mellersta Frösakull promenerade man till stugan på grusvägar och på en stig som då gick från tångtäkten väster om Kronolund till Frösakulls mägerhål. Cykeln som åkt med bussen fungerade som "packåsa" sista sträckan från busshållplatsen till stugan, om inte min far mötte upp vid busshållplatsen med sin cykel och tog hand om resväskorna. Mammorna och de små barnen åkte buss, medan papporna och de äldre barnen cyklade till Frösakull. Kungsvägen byggdes ut från Kronolund genom norra Frösakull i början av 1950- talet. Den nuvarande busshållplatsen "Frösakull" på Kungsvägen är alldeles rätt placerad vid gården Frösakull.

Frösakull ett äventyrsländ

Vi flyttade ut till Frösakull första dagen på sommarlovet och bodde där till dagen innan skolorna började. Det var mer regel än undantag att man tillbringade hela sommarlovet i sin stuga. Det var således lätt för flickor och pojkar att få kompisar och lekkamrater. Hela Frösakull från havet och stranden i väster, till Pelle i Strandlida i norr, till Kronolund i söder, från "Knutssons" och till Johans "allehanda" på Frösakull i öster var för oss barn ett enda stort äventyrsländ. Vi rörde oss fritt över detta stora i huvudsak orörda område. Det var bara vår egen fantasi som satte gränserna. Vår fantasi var stor. Vilken känsla av frihet sommarlovet var förenat med för oss barn. Donald Sällqvist, som idag är herre på "Klockaregården" i

Frösakull, kan liksom hans gymnastiska kusiner Anita och Eva, idag även dem innehavare av sommarhus i Frösakull, Görel, idag boende i Frösakull, Inger och Lars- Göran Stålheden bland många andra intyga detta. Jan Blomquist "Blomman" var vår "hövding" på upptäcktsfärderna i äventyrslandet.

Vi byggde kojor och grottor i vårt revir. Vi dämde bäcken, spelade fotbollsmatcher på stranden, sprang kapplöpning till Tylebäck, spelade badminton, hade simtävlingar i havets vågor, kastade spjut, sköt med pilbågsytte, kastade pil, tävlade om vem som kunde klättra högst upp i högsta trädet, lekte rymmare och fasttagare och dunkgömme. Vi byggde imponerande sandslott på stranden med vallgravar, som fylldes när vågorna kom in mot stranden. Lekarna medförde sammanhållning samt gav oss erfarenhet och god kondition. Så god att några vågade testa den med en rodd och simtur ut till Sälrevet. Vilket våra föräldrar eller båtägaren givetvis inte hade någon vetskap om.

Jag har ofta tänkt på om "Blomman" tog med sig upplevelserna, sammanhållningen och erfarenheterna från lekarna i Frösakulls äventyrsland som legendarisk tränare och ledare för Svenska Golflandslaget. Jag frågade honom inte, men jag tror att det var så. Hur blev då detta för oss barn så fantastiska äventyrsland till.

Vinden och vågen ha danat vårt Frösakull

Vinden och vågen ha danat vårt Frösakull, jämnat dess sandfält och format dess klitter.

Det var först på 1500-talet som sanddriften fick större omfattning i Frösakull och Haverdal. Albert Olssons böcker Sand, Tore Gudmarsson, född i Wilshärads by, och Gränsland beskriver böndernas i Haverdal kamp mot sanden och godsägaren Brockhausen på Plönninge. Livet på 1600–1700-talet i Haverdal kan

alldeles säkert i flera hänseenden även gälla för frälsebönderna i Frösakull inom Onsjös och Fammarps byar.

Förklaringen till att ägandet av Onsjö Kronoflygsandsfält övergick till Wapnö fideikommiss, efter det att bönderna överlätit flygsandsfälten till Kronan, är just detta att flera gårdar i Onsjö och Fammarp var frälsegårdar under Wapnö. Säkerligen fanns det även en "skattegård" i Frösakull med en obändig "skattebonde" som hade sin like i den obändige Tore Gudmarsson.

Jag tror själv att Tore Gudmarssons stolthet har sin förklaring i att han hade sina rötter i Wilshärads by. Man kan mycket väl tänka sig att bönderna som utsattes för sanddriften hade kunskapsutbyte i fråga om bästa sättet att komma tillrätta med den. Således kan man inte utesluta att bönderna i Fammarps- och Onsjö byar hade kunskapsutbyte med bönderna i Wilshärads- och Haverdals byar i nämnda syfte. Det tog inte längre tid för bonden att ta en ridtur mellan gården i Frösakull till Wilshärads by än vad det tar idag att rida mellan Tågagård i Frösakull och Olasgård i Wilshärads. Nämnda gårdar är idag "hästgårdar". Det är således bara att ta en ridtur i Frösakullsbondens ridspår. Det är aldrig fel med kunskapsutbyte.

Sanddriften sätts i samband med ett ökat betetryck och svedjande då bl.a. ekskogarna utmed kusterna omvandlas till åker och betesmarker. När sanden frilagts var sanddriften ett faktum och omfattade flygsandsfält började bildas i Frösakull från havet till Litorinahavets strand, som är belägen ca 100 meter väster om Kungsvägen. En av orsakerna till sanddynernas uppkomst anses vara att man i brist på kreaturgödsel började gödsla de nyplöjda åkrarna med tång som man hämtade från stränderna. Tången som låg uppblåst på stränderna motverkade i sig sanddriften. Från Nyrebäcken vid nuvarande Tylebäck i söder till Lilla Laxhem i Strandlida fanns sju tångtäkter

med tångvägar upp till gårdarna i Fammarps by och Onsjö by. Sanden blottades således i samband med tångtäkt på stränderna. Sanden började blåsa samman till små dynkullar. Att tångtäkterna nyttjades av bönderna i Frösakull vittnar tångvägarna om som var intakta i Frösakull ända in på 1950-talet.

Under 1800-talet påbörjades stora arbeten för att stoppa sandfältens utbredning. Vid denna tid kan man utgå ifrån att folket på gården Frösakull deltog i dagsverken med att sätta upp sandstaket, plantera sandrör, strandråg, bergtall och tall på flygsandsfälten. I mitten av 1800-talet överlät bönderna flygsandsfälten till Kronan, som i gengäld åtog sig att hejda sanddriften. Onsjö Kronoflygsandsfält, som låg närmast havet, kom även på detta sätt i Kronans ägo. Onsjö Kronoflygsandsfält gick emellertid senare tillbaka till Wapnö Gods ägo som nämnts ovan med stöd bestämmelserna i Lagen om fideikommiss. Fammarps- och Onsjös Kronoflygsandsfält sträckte sig från Nyrebäcken i söder till Strandlida - Ringenäs i norr. Mitt i flygsandsfältet låg Kronojägarens gård Kronolund. Vid slutet av 1800-talet var sanddriften stoppad. De nuvarande sanddynerna i Frösakull bildades huvudsakligen under hand när stranddriften i stort hade hejdats.

Går vi från strandkanten upp åt land och över dynerna finner vi en sparsam och känslig vegetation. Floran varierar med hänsyn till vinden, fuktigheten och jordmånen. Mållor växer i tången på stranden, fördynsvegetation består av saltarv, på dynerna växer sandrör, strandråg och strandkvickrot. Längre upp växer borsttåtel, marviol, sandstarr, rödsvingel och lavar. På vissa områden växer ängsviol, styvmorsviol, blåmunkar, gulmåra, rölleka, timjan, harklöver och vårkorsört.

Innan bergtallen helt tar vid växer på vissa platser kråkris, rödsvingel, sandstarr,

kärringtand, ljung, pors, sandvide, klockljung, odon och vildros. I själva skogen växer bergtall, tall, björk, albuskar på fuktig mark, enebuskar och ljung på fattigmarker, rönn och fläder på ängen.

Strandskogens front mot havet är formad som en flygplansvinge, som avleder vinden över skogen. Därför är havsvinden starkare på ovanför liggande åkrar än i själva strandskogen invid havet. Bönderna i Frösakull kände väl till detta och vårdade därför strandskogens front mot havet. Måsar, strandskator, strandpipare, fältpiplärka, sånglärka, ängspiplärka, raphöna, kaniner finns där. Floran och faunan förändras allt eftersom olika växter breder ut sig och när skogen växer. Rådjur, älg, grävling, räv flyttade så småningom in på flygsandsfältens spirande skog.

I början 1900-talet var således Onsjö- och Fammarps Kronoflygsandsfält från Nyrebäcken vid Tylebäck i söder till Strandlida ängar i norr och Ringenäs ett orört mycket stort strandskogsområde. Förutom grusvägen från bron vid Tylebäck till Kronojägarens Kronolund genomkorsades området av vackra tångvägar från stranden till gårdarna, kvarnvägen till i Møllegård, stigar och mindre bäckar som avvattnade ovanför liggande åkermark. Sandflykten hade hejdats. Strandskogen växte. Bönderna i Fammarps- och Onsjös byar kunde tillsammans med Kronojägaren på Kronolund andas ut. Vid Litorinahavets forna strand hade bonden i Frösakull en vidunderlig utsikt över den nyplanterade strandskogen, över havet bort mot Tylön och Ringenäs udde i norr.

Spänningsfyllda lekplatser vid vattenfyllda mangelhålor

När bergsyra och åkerspegel växte på åkern visste bonden i Frösakull att det var ett tecken på kalkbrist. Efter istiden drog sig havet tillbaka från högsta marina gränsen till nuvarande havs nivå.

Strandvallar på olika nivåer bildades. Dessa hade ibland inslag av lera. I strandvallen avsattes snäckor och musslor som *Littorina littorea* och *Tapes decussatus*. Leran kom på så sätt att innehålla kalk.

Bonden i Frösakull motverkade åkrarnas kalkbrist genom att ta till vara lera från fyra mägerhål i norra Frösakull. Mägergravarna låg som insjöar i Litorinavallen väster om Kungsvägen i början av 1950-talet. Två tångvägar passerade intill mägergravarna. Tillsammans med gödsel och tång var mäger ett viktigt jordförbättringsmedel. Mägerhanteringen var med de redskap som då stod till buds för bonden i Frösakull på 1800-talet ett mycket tungt arbete. Jag har själv prövat i Frösakulls mägerhål i liten skala med spade och skottkärra. För bonden var det fråga om vagnslaster. Hur bonden klarade av mäger- och tånghanteringen är en förunderlig gåta.

På 1950-talet nyttjades de vackra tångvägarna som gångvägar till havet och för promenader i strandskogen. Mägerhålorna var för oss barn spännande lekplatser. De stora träden som omgärdade mägerhålorna speglade sig i vattnet. I skymningen upplevdes platsen som trolsk.

Frösakulls kyrka

På norra sidan om Ringenäs udde ligger Vilshärads badort eller Viken som gamla Halmstadbor kallar platsen. Birgitta min fru och jag förvärvade ett hus i Vilshärad 1973, där vi bor året runt. Till stugan i Frösakull åker vi ofta när våra barn är där på sommarnöje. En morgon då solen lyste klar från en blå himmel tog jag cykeln från Vilshärad, där vi har som sagt bott i 33 år, till jobbet på Halmstad Slott. Jag körde via Skälviksvägen ut på cykelbanan utmed Kungsvägen mot Ringenäs, Strandlida och tog till vänster in på Erik Staels väg. Jag

körde därefter förbi platsen där gården Frösakulls stallbyggnad låg nämligen där gångstigen mellan Villorna på Frejas Gränd och Kubens stugområde går. Därefter körde jag på "Vindåkravägen" som går igenom det alldeles nya stugområdet Frösakull Äng. Jag vek av till höger på den nya tillfartsvägen i riktning mot Frösakulls skola och därefter till vänster mot Kullagård.

När man har kört ett hundratal meter på grusvägen finns ett vackert område som består av "berg i dagen" och som reser sig ca 40 meter över havet. Området som idag delvis är bevuxet med enebuskar väcker funderingar på cykelturen in till Halmstad Slott. För bönderna i Fammarps- och Onsjös byar var kyrkvägen till Söndrum inte längre eller mer svårframkomlig än böndernas i Vilshärads och Haverdals byar kyrkväg till Harplinge.

Kyrkvägen var emellertid tillräckligt lång särskilt vintertid för dem som färdades till fots, för att en "fantasibild" om en egen kyrka på närmare håll kunde ha målats upp i någon pigas eller drängs huvud. Jag är övertygad om att "fantasibildens Kyrka", om den hade blivit verklighet, hade uppförts på nämnda berghällar. Således alldeles i närheten där "Frejas Kulle" en gång i tiden låg. Emellertid kom, som vi vet, böndernas arbete med sanden emellan. Detta var ett tyngre arbete än att ta sig till Kyrkan i Söndrum vintertid.

Gården Frösakull våren år 1950

Gården Frösakull, som ursprungligen låg som en solitär väster om vid Fammarps by, flyttades som sagt vid tiden för laga skifte till en plats närmare havet. Gårdens markområde kom att utgöra fastigheten Fammarp 4:1. På gårdens mark som bestod av åker, äng, ljungmarker växte även björk tall och enebuskar. Ängarna avgränsades av stengärdesgårdar. Stengärdesgården som idag går från "Klockaregården" till där skogen tar slut vid Strandlida

avgränsade gårdens betesmarker väster mot havet. Frösakulls äng låg mellan skogen och åkern. På åkern som sträckte sig öster ut till torpet "Vindåkra" och söderut till "Knutssons" växte säd.

På gården Frösakulls mark rinner två små bäckar. Bäckarna har utbildat en vacker ravin i skogen. Alldeles väster om gårdens skogsmark rinner bäckarna ihop och fortsätter sedan parallellt med den norra tångvägen ner till tångtälten vid stranden.

Vid tångvägen ligger fyra vackra vattenfyllda mägerhålar. På ängarna växer vilda blommor, buskrosor, fläder, rönn och små björkdungar. I åkern växer vallmo och blåklint. Vid väggkanten växer blålockor och lejongap. Stranden och havet ligger på promenadavstånd. Utblickar över Strandlida ängar, havet och solnedgången i horisonten vid Ringenäs finns bakom knuten. Morgonsolen går upp bakom höjdryggen vid Björkegård. På gården bor Johan "allehanda" Nilsson och hans syster Selma samt Ivan med den fina cykeln. Gården ägs av Godsägaren Eric Stael von Holstein på Wapnö och brukas på ett traditionellt sätt.

Pionjär med visioner i Frösakull

David Wennerholm, en pionjär och en man med visioner för Frösakull, grundade AB Frösakulls Havsbad 1933. David Wennerholms idé, en vacker badort med idel småstugor, kom igång redan 1934 då 35 stugor var färdigställda på ett markområde inom Onsjö Kronoflygsandsfält i mellersta Frösakull. David Wennerholm arrenderade markområdet av Wapnö fideikommiss.

"I Frösakull finns en sandstrand med höga dyner och långgrunt vatten. Där finns dyner, som höjer sig 30 meter över havsytan. Härligare solbad än på en sådan klitterstrand får man leta efter. Men Frösakull är inte en vanlig badort. Den har startat efter helt nya principer. Man har

lagt an på småstugor, som hyras ut eller säljas, allt efter behag, och i båda fallen är det hela lagt så, att det ska bli överkomligt även för folk med begränsade ekonomiska resurser. Något societetsliv finns inte i Frösakull. Meningen med det hela är också en annan. Man vill ha ett fritt och otvunget naturliv därute, något till hälften campingartat. Idén är verkligen sympatisk och man får hoppas att den manar till efterföljd på andra ställen." Så skrev signaturen Lobo om Frösakulls Havsbad i Morgontidningen Göteborg den 28 aug 1934.

Gunnars och Gretas Frösakullsstuga

Min farbror och faster Gunnar och Greta Bergquist, som tog intryck av artikeln i Morgontidningen, förvärvade en Frösakullsstuga på 1930-talet. HP har i en artikel den 14 oktober 1988 beskrivit dessa förträffliga stugor. De byggdes av byggmästaren Karl Mattson i Slättåkra. Mina föräldrar Arvid och Inga- Lisa Bergquist gjorde cykelturer till min farbrors stuga och badet i Frösakull.

Mina första minnesbilder härleder sig från slutet av 1940-talet. Stugan hade ursprungligen en invändig golvyta på 15 kvadratmeter. "Storstugan" var på 9 kvadratmeter. Förstugan och pentry var tillsammans på 2 kvadratmeter. Den var invändigt på väggarna och i taket klädd med vitmålade pärlspontbräder. På golvet låg fernissade golvbräder i furu. En trappstege i förstugan ledde upp till ett sovloft med små fönster i vardera gavelspetsen - ett i väster mot havet och solnedgången och ett i öster och soluppgången. Utvändigt var den klädd i stående träpanel och hade spröjsade fönster i östra, södra, västra fasaderna. Den hade murad grund. Vattenförsörjningen var ordnad genom grävd brunn på tomten och en Magnus Lundgrens pump ML, som tillverkats på Lundgrens gjuteri i Halmstad. Taket bestod av spontade bräder, som var belagt med asfaltpapp. Ett

litet hus med hjärta på fanns på tomten. Stugan var alltid nymålade. Bergtall växte över hela tomten ända ned till sanddynerna. På sanden utanför stugan låg ett lager av barr. Vitmålade trädgårdsmöbler i trä stod vackert mot bergtallens grönska. Havet och vågorna mot stranden var alltid närvarande.

Stugan såg ut som en miniatyr i jämförelse med de höga sanddynerna. Denna känsla förstärktes av vågornas brus vid västlig kuling. Stugan upplevdes dock aldrig som trång. Det var svårt för mina föräldrar att få sanden ur sandalerna och även vågornas brus ur öronen när man varit där och sett solnedgången samt avslutat dagen med ett skönt kvällsdopp i spegelblankt hav. Innan frukosten serverades var morgondoppet obligatoriskt. De drömde om egen stuga i Frösakull.

Stugägarna arrenderar mark av David Wennerholm i mellersta Frösakull 1948

David Wennerholm förvärvade mycket förutseende mark av Wapnö Gods i mellersta Frösakull. David Wennerholms idé om Frösakull som ett småstugeområde levde i högsta grad efter andra världskriget. Folk i allmänhet hade fått det bättre. Halmstads industrier gav många jobb. Även byggverksamheten hade kommit igång bra. Längre semester, än de 14 dagar som var regel, var ställt i utsikt. Friluftsliv vid havet var på modet hos unga familjer så även hos dem som bodde mitt i naturen på "Söder" inne Halmstad. En förklaring kan möjligen vara att badförbud införts på Västra Stranden.

Stenbrottet vid nuvarande simstadion var ett alternativ, men kunde med sitt "kaffefärgade" vatten inte mäta sig med havsbad i Frösakull. "Kaffefärgen" uppkom genom humusämnen från närliggande skogsmark. "Kaffefärgen" var i sig harmlös, men man kunde inte se botten även om man dök dit ner och det ville vi barn. Även Nissan hade av

humusämnen från de Småländska skogarna "mörkfärgat" vatten. Nissans vatten innehöll också annat än bara humusämnen vilket är förklaringen till att badförbud infördes på Västra Stranden.

År 1948 upplät David Wennerholm i hans egen anda ett markområde till 30 unga familjer som till övervägande del kom från Halmstad men även från Småland att i egen regi mot arrende uppföra små sommarhus på ett område där tennisbanan nu ligger.

Masonitplattan öppnade oanade möjligheter för nybyggarna i Frösakull

Masonitplattan, som uppfanns av en slump av William Mason i södra USA, var tidens lösning för de unga stugbyggarna i Frösakull. Bygget skulle gå snabbt eftersom man själv uppförde sina stugor på fritiden. I regel transporterades byggmaterialet på cykelkärra till Frösakull. Masonitskivan kunde även transporteras från brädgården i Halmstad till Frösakull, ställd på cykelns ena pedal. Transportsättet innebar emellertid att man fick leda cykeln hela vägen till Frösakull. Detta uppvägdes av att man på detta på detta sätt levererade ytterklädsel till nära nog en halv långsida om inte stugan var för spatiöst utformad. Vidare fick man en trevlig promenad från staden till Frösakull på köpet. Ett svalkande dopp i havet efter leveransen uppfattades som bonus.

Semestern var förlagd till juli månad och varade som längst som sagt i fjorton dagar. Det gällde därför att vara flitig med hammare och spik om stugan skulle stå klar innan höstregnen kom. Med masonitplattan och träreglar erhöll man en mycket stabil konstruktion. Golvet av fernissad furubräda var anlagt på regler som bars upp av betongplintar. Stugorna impregnerades med zinkvitt, linolja och cuprinol. Stugan stod därför väl emot både höstregnen och de salta vindarna från havet.

Frösakulls Campingförening ser dagens ljus i Frösakull sommaren 1948

Stugorna stod klara i mellersta Frösakull år 1948. De 30 vitmålade stugorna lyste som äkta pärlor i grönskan och älskades av de unga stolta ägarna. De unga stugägarna bildade mycket framsynt förening år 1948. Inspirerade av David Wennerholms idé antog stugägarna namnet Frösakulls Camping Förening. Det var emellertid inte fråga om egentlig camping. Man ville ha ett fritt och otvunget naturliv därute, något till hälften campingartat som signaturen Lobo skrev om Frösakulls Havsbad i Morgontidningen Göteborg den 28 aug 1934.

Till föreningens ordförande valdes mycket klokt den obändige Gunnar Stålheden och till kassör hans broder Harald Stålheden som skötte föreningens kassa med stor noggrannhet i många år. Vid denna tid bodde mina föräldrar Arvid och Inga- Lisa Bergquist, som framgått ovan, grannar med familjerna Gunnar och Harald Stålheden på Skepparegatan 35 respektive 33 vid Civila Flygfältet i Halmstad. Mina föräldrar fick således kunskap om den spirande evolutionen i Frösakull dels genom min farbror och faster Gunnar och Greta Bergquist som hade sin stuga vid dynerna i Frösakull dels genom familjerna Stålheden som hade sina stugor på Frösakulls Campingförenings område, där tennisbanan nu ligger.

Frösakulls Campingförening flyttar sina stugor till gården Frösakull våren 1950

Redan år 1949 underrättades Gunnar Stålheden om beskedet att stugorna senast våren 1950 måste flyttas från området i mellersta Frösakull. Orsaken till det abrupta påbudet om flyttning av de 30 stugorna sades vara att marken där de låg enligt den under upprättande "generalplanen" för Frösakull skulle utgöra ett viktigt grönområde för den framtida

bebyggelsen i Frösakull. Motiveringen framstår idag som helt grundlös.

Stugföreningens ordförande Gunnar Stålheden inledde, med de unga stugägarnas fulla stöd och förtroende, förhandlingar med Byggnadsnämnden i Söndrum, Länsarkitekten i Hallands län, David Wennerholm och företrädare för Wapnö Gods. Förhandlingarna gick stugägarnas väg. På nyåret 1950 kunde Gunnar Stålheden underrätta de unga stugägarna och deras familjer att samtliga stugägare hade erbjudits tomtplats på ett mycket vackert område på gården Frösakulls mark i södra delen av fastigheten Fammarp 4:1. Fastigheten Fammarp 4:1 ägdes då av Wapnö Gods. Stugägarna tecknade ett förmånligt 49-årigt arrendeavtal med Erik Stael von Holstein på Wapnö. Arrendeavgiften var inte särskilt betungande. God sämja rådde mellan stugägarna och Wapnö Gods. Markområdet disponerades fritt av stugägarna.

Stugägarna etablerar sig på gården Frösakulls mark år 1950

Inspirerade av David Wennerholms idé om små stugor för bad- och friluftsliv etablerades således Frösakulls stugby, Frösakulls Fritidsförening, på gården Frösakulls mark under våren 1950. Vid midsommartid var stugorna på plats. Således dels de 30 stugorna som kom från David Wennerholms område i mellersta Frösakull dels fyra nybyggda bland annat vår egen stuga som stod klar på tomten i Frösakull Valborgsmässoafton 1950. Stugorna hade takås och var vitmålade. De lyste som pärlor i solskenet inbäddade bland enebuskar, ljung, låga tallar, små björkar och vildrosor. Respektive stugägare placerade sin stuga med minsta intrång i naturmiljön. Naturen på platsen blev således avgörande för hur tomtindelningen utföll. Det kan lätt ses även idag i det gamla området. Några hade önskemål om att bo nära varandra medan

andra önskade större utrymme runt stugan och så blev det. Någon inmätning av tomter förekom inte. Man röjde sparsamt för grässådd runt stugan. Trädgårdsskötsel i egentlig mening var inte aktuellt för de unga familjer som sökte sig ut till stränderna i Frösakull för havsbad och friluftsliv. Sommarblommor av olika slag skulle det emellertid alltid finnas i rabatten runt stugan. Havsbad, promenader på stranden och gemenskap stod överst på listan.

Masonitplattan och vit målarfärg kom att sätta sin prägel på stugorna under 1950-talet. Stugorna uppfördes med regelvirke "1x2" i yttervägg samt "2x4" i golvreglar och takstolar. Grunden bestod av betongplintar. Golvet utgjordes av fernissade furubräder på reglar. Innerväggarna och innertaket kläddes med tretexskivor, som målades eller tapetserades. Stugan hade tre fönster och ytterdörr. Stugorna impregnerades med linolja och cuprinol och målades i zinkvitt. År 1950 hade stugorna olika mått. Sannolikt hade några stugägare inspirerats av David Wennerholms stugor i mellersta Frösakull, som hade måtten 3 x 5 meter, medan andra var 3 x 4 meter eller mindre. Även byggnadshöjden varierade mellan stugorna. Stugorna hade ett litet pentry där primusköket hade sin givna plats. Maten förvarades i täta kärl av glas eller emalj i en nedgrävd tät betongbrunn på skuggig plats. Fotogenlampor och stearinljus användes som belysning. För att stugans inomhusklimat skulle behagligt fanns friskluftsventiler på gavlarna. Tekniken att värma upp en tegelsten på primusköket tillämpades vid regnväder för att hålla stugan torr. Tekniken fungerade tillfredsställande.

Vattenförsörjningen var ordnad genom en centralt belägen Magnus Lundgren-pump. Samling vid pumpen var således verklighet för stugägarna. Man träffades dagligen vid pumpen. Man utbytte tankar och diskuterade nyheterna i dagens HP. En 10

liters spann med friskt vatten bars därefter till stugan för dryck, matlagning och personlig hygien. Det gemensamma huset med hjärta på låg på en väl insynsskyddad plats bland enbuskarna. Tio meter ifrån huset med hjärta porlade bäcken. I bäcken kunde man tvätta händerna om man inte hade tid att gå till stugan och handfatet, som alltid stod uppställt med tvål och vatten utanför stugan. Som barn i Frösakull på 1950-talet hade man inte tid med det – å andra sidan badade man i havet minst två gånger per dag oavsett väderlek. De salta baden var alltid uppiggande. Samtidigt lärde vi oss simma i höga vågor och i utåtgående strömmar.

Livrädda Livräddare

För att öka säkerheten vid bad i havet vid höga vågor förlades en röd livräddningsbåt utrustad med åror och en Trygg- Hansa livboj nere på stranden. Senare kom ytterligare en grå livräddningsbåt i aluminium som placerades längre söderut på stranden. Med stranden avser jag där bäcken rinner ut i havet vid den "vita stugan" i norra Frösakull. Tanken med livräddningsbåtarna var således att folk som råkade vistas på stranden och hörde ropet på hjälp från en nödställd i havets vågor skulle sjösätta båten, ro ut och kasta den med ett rep försedda livbojen så nära den nödställd som möjligt. Därefter skulle den nödställd gripa tag i livbojen halas in av livräddarna och tas ombord akter ifrån över en rulle som var monterad på livräddningsbåtens akterspegel. Båtarna var det inget fel på och absolut inte på livbojen heller. Däremot var det ren tur om det fanns folk på stranden som kunde hantera en roddbåt i hårt väder vid stranden. Vilket är en konst när vågorna bryter.

I syfte att på bred front utbilda folk i denna konst skulle en demonstration genomföras en blåsig dag mitt i högsommaren. Folk hade samlats på stranden för att se på och om möjligt lära sig hur det hela skulle gå

till. Sjösättare, tillika påförare, och roddare, tillika livräddare, utsågs. Den "nödställde" hade kommenderats ut på en simtur i de höga vågorna. Undsätt den nödställde ropades ut med en kommenderande hög stämman i en strutmegafon av plåt. Filmprojektorn startades av Gustaf Anderssons blivande svärson från Lund. Övningen skulle filmas för att senare i undervisningssyfte kunna spelas upp för dem som av någon anledning inte kunde delta vid dagens förevisning.

Båten drogs loss från sitt trygga läge i solen på stranden och ut i vattnet. Roddarna hoppade i och påförarna sköt iväg båten ut bland vågorna. Innan roddarna fått årorna i respektive rorkult tvärade båten och for upp på land lika fort som den kommit i. Den "nödställde" ropade något som inte gick att uppfatta i vindens sus och vågornas brus. En av åskådarna trodde att det blivit allvar och var på väg att simma ut till den nödställde, men hejdades turligt nog i sista stund av övningsledaren, som ånyo fick nytta av megafonen. Hade den självpåtagne "livräddaren" inte stoppats hade det alldeles klart blivit allvar av.

Nytt försök med att få ut båten i sjön och förbi de brytande vågorna gjordes. Denna gång lyckades man bättre. Påförarna höll ut längre och årorna kom vid detta försök till användning. Den "nödställde" kom inom kastavstånd för livbojen. "Ohoj" "Ohoj" ropade livräddarna i båten ut mot den nödställde. Detta var signalen till den nödställde att "räddningen" var mycket nära förestående. En av roddarna svingade iväg livbojen över vågorna med så stor precision att han träffade den nödställde mitt i huvudet.

Den nödställde fann då slutligen för gott att simma iland för egen maskin. Båten kom så småningom in till stranden med två trötta roddare ombord. De som var där och såg på lärde sig mycket påtagligt hur svårt

det är att få ut en båt i sjön från stranden vid höga vågor som bryter och i hård vind. Det krävs träning och sjömanskap för att klara detta.

Sommar sol och salta bad

Stugägarna, förnöjsamma och glada människor, tog tillvara Frösakulls naturskönhet med långa strandpromenader, sol- och havsbad från soluppgång till solnedgång. Man läste böcker i skenet från fotogenlamporna. Man träffades och sjöng visor medan nattfjärilarna dansade runt stearinljusets lykta. Nattron fick dock aldrig störas med tanke på att flera av de unga föräldrarna skulle ta sig till jobbet i Halmstad på cykel i arla morgonstund.

Min egen far Arvid Bergquist började jobbet kl 05.00 prick på Malcus där Höskolan i Halmstad nu ligger. På den tiden var det en självklarhet att man kom till jobbet i god tid. Efter den dagliga cykelturen från Malcus till Frösakull väntade sköna bad i havet och barn som ville visa sin simkunnighet i havets vågor. Man dröjde sig gärna kvar på stranden för att njuta solnedgången i havet vid Ringenäs eller bara för att blicka ut mot horisonten.

Makrillen går till

På stranden norr om bäcken hade stugägarna sina ekor. Där låg Ståhls vita bohuseka, Åbergs gröna harplingeeka och Gustafs nybyggda eka i mahogny. Båtarna låg på runda stockar som användes vid sjösättning och upptagning. Vid fiske roddes båtarna ut i höjd med Sälrevet och fisket med häckle, som var den vanligaste fiskeutrustningen bland stugägarna i början 1950-talet, kunde påbörjas. Alla hade givetvis inte båt. Båtägarna bjöd på fisketurer. Fisket bedrevs i gryningen eller på kvällen då solen precis hade gått ner i horisonten och havet låg blankt som ett nybonat golv. Fångsterna av bland annat makrill var rikliga. Fisken rensades till

havs och stektes omedelbart vid angöringen i land på primuskök. På grund av de begränsade förvaringsmöjligheterna i stugorna delades fisken ut frikostigt till alla som önskade nyfångad fisk till middag. Nystekt makrill till middag var således inget ovanligt.

En vacker sommardag angjorde "Boris" då innehavare av Östra Järnhandeln i Halmstad, sin "passbåt" i mahogny vid stranden i Frösakull. Vi barn var mycket imponerade av främst båten men även att Boris kört båten ända från Halmstad till Frösakull. Åbergs gröna Harplinge eka levde sina sista dagar i dammen som bäcken bildade i början på stranden alldeles nedanför det "Vita huset". Jag tror att det "Vita huset" ägdes av Erik Stael von Holstein, men nyttjades av hans släktingar, möjligen familjen Kuylenstierna på Sperlingsholms Gods.

Frösakulls cirkusvagn

Vi var ofta och tittade på den hästdragna badhusvagnen med järnhjul som stod uppställd vid Lilla Laxhem i Strandlida. Den var vitmålad, hade grön dörr, gröna foder och gröna fönsterluckor. Järnhjulen var rostiga men fullt körbara. Taket på vagnen hade formen av en halvmåne och var klätt med asfaltpapp. I vår fantasi var det alldeles solklart en cirkusvagn. I den hade naturligtvis själva cirkusdirektören för Frösakulls Cirkus bott i under sina framträdanden i bygden.

Badhusvagnen ägdes då av Heagård. Det glunkades på stranden att någon herre på Wapnö i det förgångna i pokerspel inte bara förlorat badhusvagnen utan även Heagård med manskap och allt. Sådana "Slottshistorier" trodde vi barn emellertid inte på. Vi hade fullt upp med att bygga "Sandlottet" klart innan solen gick ner i havet vid Ringenäs.

Röda Vinbär, Gula Kantareller, Svarta Björnbär och svalka för sommarvarma fötter

Vinbär fick vi barn plocka så mycket vi ville hos "Knutssons". Vinbärsbuskarna växte utmed ett dike som var grävt alldeles i närheten av gårdens jordkällare. Däremot var det strängt förbjudet att hoppa i höet på logen. Det gjorde vi emellertid alltid när "Knutssons" hade sin dagliga vila efter middagen. Middagen intogs allmänt mitt på dagen klockan tolv. Frukosten serverades i gryningen och kvällsmaten klockan sex. Däremellan intog man vid behov och i mån av tid mellanmål oftast i form av dryck. Begreppet lunch användes inte.

Björnbärsbuskar fanns det gott om på "Midsommarängen" vid Johan Nilsson "allehanda." I skogen vid Skeaberg, nuvarande villabebyggelsen i Tylöstad och Klitterbyn, fanns de bästa kantarellställena. Hos "Knutssons" fanns världens godaste röda vinbär.

Nere vid havet alldeles bakom dynerna vid det "Vita huset" bildade albuskarna liksom ett tak över tångvägen. Markens fuktighet och albuskarnas skugga gav sommarvarma fötter behaglig svalka i kontrast mot sanddynernas och strandens solvarma sand.

Johan "allehanda" på gården Frösakull spelar dragspel i sommarkvällen

Vid midsommartid satt Johan och spelade på sitt tvåradiga dragspel bland äppelträden i trädgården. Hade man tur att vara i närheten satte man sig ned vid stengårdsgården och njöt av Johans musik i sommarkvällen. Johan "allehanda" som vi kallade honom var en mycket gemytlig man med många strängar på sin lyra. Johan hade en välutrustad snickarbod, som jag hade glädjen av att få titta in i. I Johans trädgård bodde Ivan "med den fina cykeln" i en liten röd stuga med pulpettak. Stugan som var sparsamt möblerad, luktade

nyskurad och gav ett trevligt intryck. Ordning rådde i stugan. Ivans fina cykel, den tidens frihetsinstrument, stod uppställd beroende på väderleken mot gavelväggen på stugan eller inne i stugan. Stugan bestod av ett rum och var utrustad med en kamin som givetvis var outhärlig för Ivan under vintern i Frösakull. "Matsapågåarna" från Karlstorp högg ved för bönderna i Frösakull. Med tanke på deras enastående arbetsförmåga saknades åtminstone inte under deras tid finhuggen ved i Frösakull.

I afton dans

I början av 1950-talet samlades stugägarna till gemensam midsommarfest och dans i björkdungen på Frösakulls äng. Man dansade till dragspel och fiol på gräset i den ljusa sommarkvällen. De egna trädgårdsmöblerna och så även sillen, snapsen och nykokt nypotatis samt jordgubbar med vispgräddade bars upp till björkdungen för gemensam fest.

Önskade man dansa på riktiga tiljor fram till midnatt tog man cykeln eller promenerade man på tångvägen via "Knutssons" förbi Kullagård till Fammarps dansbana, som låg i ekbacken väster om affären i Fammarps by. I afton dans var det inte så ofta på Fammarps dansbana. Om jag minns rätt var det Halmstads Frigymnaster som arrangerade dansen och lotterierna där. En kväll mitt i högsommaren hade flera familjer från Frösakulls Stugby promenerat till Fammarps dansbana för att lyssna på musiken, dansa och köpa lotter. En alldeles ny herrcykel av märket Rex Duplex skulle lottas ut. Det hade lockat många dit. Alla drömde givetvis om att vinna den fina Rexcykeln. Även vi barn var med vid dansbanan. En stolt Harald Stålheden vann den fina cykeln. När vi gemensamt promenerade hem från Fammarps dansbana över Frösakulls ängar sken månen från en klar himmel. Jag tror att det var i mitten av augusti. Månen lyste och

spred sitt silver på oss alla och på Haralds nya cykel.

År 1958 byggde stugägarna en egen dansbana, som finns än idag. På denna dansbana har stugägarna men även andra från bygden svängt sina lurviga ben i 47 år, minst tre gånger om året nämligen på midsommarafton, semestervalsen i juli och vid kräftskivan i augusti. Intill dansbanan har Frösakulls Stugby även en mycket trevlig föreningsstuga med bl.a. sammanträdesrum. Idag sker midsommarfirandet vid dansbanan. Majstången kläds gemensamt med löv och blommor från området.

Sju vilda blommor under huvudkudden

Det var betydligt lättare år 1950 att hitta sju olika sorters vilda blommor att lägga under huvudkudden än idag. Att drömma om sin "prins" eller "prinsessa" under ackompanjemang av vågornas ljud mot stranden och i solnedgångens färgskimrande milda ljus är dock lika idag som då.

Under en tid avhölls midsommarfirandet på ängen vid norra infarten till Frösakulls stugby. På denna ängs norra sida växte i lä av den mörka granskogen sagolika björnbärsbuskar. Björnbären var "kolsvarta" och stora som jordgubbar. De åts upp direkt utan först ha passerat medhavd korg. Björnbärsbuskarnas taggar glömdes bort när deras fantastiska smak fyllde munnen. Ängens mark var fuktig även mitt i högsommaren. Gräset var frodigt. På ängen växte rikligt med "smörblommor."

Eftersom stugområdet är bilfritt har ängen fått tas i anspråk till parkeringsplats. Stugområdet har i princip varit bilfritt sedan år 1950, vilket är tryggt för barn som övar cykling på den gamla tångvägen. Såvitt jag kan minnas var det inte så många av familjerna som hade bil år 1950. Det jag minns är att de få bilägare som fanns hade

huggit ut parkeringsplatser i det mycket täta rönbuskaget som fanns på 1950- talet strax söder om nuvarande infart från Kungsvägen. Där stod försäkringschefen Gustaf Anderssons från Alvesta svarta blankpolerade BMW. I det då täta rönbuskaget väster om stengärdesgården hämtade vi våra spjut, pilar och även i nödfall pilbågar om vi inte lyckades hitta en lämplig enebuske. Vi spände bågarna med "fiskelina" och gav oss därefter ut på jakt med Donalds hund Jim och Gustafs hund Tanja i de djupa Frösakullsskogarna.

I sammanhanget bör noteras att flera stugägare redan 1948 kom från just Alvesta. Även om de flesta stugägarna än idag har sina rötter i Halmstad kommer många från samhällena utmed "Nissastigen". Detta har sin förklaring i att "Nissastigen" alltid varit länken för varutransporter från inlandets industrier till stapelstaden Halmstad.

En av mina bästa kompisar i Frösakull var Donald Sällqvist från Alvesta numera innehavare av "Klockaregården i Frösakull". Våra familjer hade stugorna mitt emot varandra. Jag hade förmånen att få vistas i hans äventyrsländ i Alvesta under några sommarveckor i början på 1950-talet. Det var en fantastiskt spännande miljö i en mycket idyllisk liten "småstad" som jag fick uppleva. Bebyggelsen påminde om den vi ser i de gamla filmerna "Vita" och "Röda" rosen med Kalle Blomkvist.

Speceribussen har landat

Tiden före "Fröjds affär" hade etablerats i korsningen Doktorsvägen – Snäckvägen, numera konverterad till en vacker villa, stod en speceribuss för försäljning av dagligvaror uppställd på skogsmarken mellan stugområdet och Kungsvägen. "Lundgrens Speceribuss" var först på plats.

"Lundgren" bedrev ambulerande försäljning. En dag uteblev bussen. Enligt trovärdiga ekonomiska bedömare hade "Lundgren" spanat in lönsammare marknader på annat håll. Det var inte mycket att säga om det. Var och en är ju sig själv närmast.

"Konsums Speceribuss" fyllde "tomrummet" efter "Lundgrens". Skillnaden var att motorn på Konsums buss hade "skurit". Till följd därav fick den bogseras till platsen. Att bussens motor "skurit" uppfattades av kunderna som något positivt. "Konsums buss" var på grund av motorhaveriet inte lika lätttrölig på dagligvarumarknaden som "Lundgrens." Man såg i detta en permanent lösning på sommarbutik på behändigt gångavstånd. "Konsums Speceribuss" stod således uppställd på samma plats hela sommaren såväl på dagen som på natten.

Alldeles intill bussen hade en bod placerats. Boden fungerade som lager. För att komma in i lagerbyggnaden från bussen var den unge och charmige "Speceribussföreståndaren" tvungen ta ett språng och landa på respektive tröskel.

En eftermiddag mitt i högsommaren då det var lång kö utanför speceribussen var han på väg ut till lagret för att hämta ett paket strösocker. När han är mitt i språnget mellan bussen och lagret kommer hans mycket söta fästmö endast iförd en tilldragande baddräkt på besök. Han hänger kvar i språnget likt den vita hingsten i Spanska Ridskolan i Wien, kysser henne passionerat och hämtar i nästa sekund sockerpaketet inne i lagret. I nästa språng nu från lagret till bussen kysser han henne lika innerligt. Några sekunder efter står han åter vid disken och säljer socker. Hans fästmö vinkar glatt till honom då hon med spänstiga steg promenerar ner mot stranden och badet. De var unga och deras ögon lyste av lycka. Jag själv satt i ett hörn av "lagret" bakom sockerpaketet och paketerade nypotatis i

trekilospåsar vilket inte var så romantiskt eller särskilt roligt heller för den delen. Jag fick emellertid betalt i femöreskolor, vilket var "hårdvaluta" på den tiden. Det tyckte dock inte den kvinnliga tandläkaren på Brunnsåkersskolans skoltandvård, där huggtänderna visades upp efter sommarlovet varje höst. När jag hörde ljudet av den långsamma tandborren ångrade jag mig att jag inte tagit betalt annan valuta än femöreskola. Bullret från tågen som passerade utanför skoltandklinikens fönster fick mig emellertid att drömma om resor ut i vida världen. På så sätt upplevdes smärtan nästan inte alls. Bedövning var det aldrig tal om.

Hur affärsverksamheten i "Speceribussarna" kunde gå runt är en gåta. Det spelar i och för sig ingen roll nu. Det viktigaste var då att det inte fanns några moln på himlen för den nyförälskade "Speceribussföreståndaren" hans söta fästmö. Speceribussarnas tid var till ända då "Fröjds affär" och "Brors kiosk" öppnade. Fröjds affär är sedan länge nedlagd. "Brors kiosk" lever emellertid vidare i ny skepnad som "Pizzeria". Skillnaden mellan familjernas köpkraft i allmänhet och bilinnehav i synnerhet år 1950 framstår jämfört med idag år 2005, således 55 år senare, som skilda världar.

Romantiska Månskensberget

En promenad hand i hand i den ljuva sommarkvällen till det romantiska "Månskensberget" väster om Kronolund tillhörde också förnöjelserna. Kvällen tillbringades på den varma stenhällen tills månens glittrande silver i spegelblankt hav och skenet från Tylöns fyr signalerade att midnatt hade passerats. Man höll om varandra tills det var dags att ta en promenad på månbelyst stig till den ombonade stugan. Morgondoppet var obligatoriskt, innan nybryggt kaffe fick avnjutas i de vita trädgårdsmöblerna. Morgonsolen värmde så skönt.

Kräftskivan signalerade att Sommarlovet snart var till ända och äventyrlandet Söder väntade

Det var med blandade känslor vi barn tog del av inbjudan, som satts upp på anslagstavlan, om att kräftkalas skulle äga rum i björkdungen på Frösakulls äng nästkommande lördag då månen är full. Inbjudan till kräftkalaset signalerade nämligen för oss barn att sommarlovet snart var till ända och att Frösakulls äventyrland skulle lämnas för denna gång. Nästa sommarlov verkade mycket avlägset.

"Söder" eller om du så vill "Slottsstaden" i Halmstad var också ett äventyrland. Det var som att bo på landet mitt i staden. Slottet, Slottsparken och stadsträdgårdsmästarens odlingar, där Västersol nu ligger, bildade tillsammans med Patrikshills hästhagar en grön ridå mot centrum av staden. Dock inte längre bort än att man tydligt kunde höra kyrkklockorna i S:t Nikolai. Det tog bara några minuter på cykel till glassvagnen på Stora Torg. För oss barn var skillnaden mellan Söder och Frösakull egentligen bara själva Sommarlovet. Kräftskivorna var trevliga fester. Ingenting saknades. Några stugägare från Småland levererade tjogvis med nykokta insjökräftor. Man bjöd frikostigt. Papperslyktorna lyste, snapsarna intogs med pilsner från Appelftofta och Östras bryggerier. Gubben i månen tittade på. Inga moln skymde utsikten för honom.

"Knutssons" pump och vår pump

På Frösakulls ängar betade kor. På "Knutssons gård" som låg söder om stugområdet bodde Anna Knutsson med sina vuxna barn Elin, Hugo och Ivan. Elin och Hugo skötte sysslorna på gården. Elin hade även andra uppdrag. Hon tjänstgjorde även vid middagar i de större sommarvillorna som efterhand växte upp i kapp med de gula kantarellerna i Frösakull. Hugo slog säden med självbindare, som drogs av två ardennerhästar. Gårdens

transporter skedde således med häst och trähjulsvagn samt handdragen cykelkärra. Jag kan än idag minnas bilden av de två ardennerhästarna, när Hugo gav dem vatten i spannar som hämtats ur brunnen på gårdsplanen. Hugo pumpade snabbt. Pumpen gav ett karaktäristiskt ljud ifrån sig. Vår pump av samma modell gav ett annat ljud ifrån sig. Vi hade ju sommarlov och pumpade inte så fort som Hugo som slog höet i sommarvärmen.

Utsikten från Kaprifolberget

Tångvägen som gick igenom "Knutssonsgård" och förbi torpet Skeaberg upp till Kullagård var ett populärt promenadstråk på sommarkvällarna. Kvällssolen gav ett alldeles speciellt sken där. Att promenera hand i hand till Strandlida och "Kaprifolberget", som vi kallade den västra delen av Onsjöberget, där Ringenäs golfbana nu är belägen var mycket populärt. Berget doftade av Kaprifol. Från "Kaprifolberget" hade man, som än idag en vidunderlig utsikt över havet mot Tylön, Torekov, Hallands Väderö och klara dagar även Kullaberg. Det var alldeles gratis att sitta där och drömma om framtiden. Man såg ju liksom allt så där som från ovan.

Stugägarna köper gården Frösakulls mark år 1990

Försäljningen av Fastigheten Fammarp 4:1 och 4: 20 kungjordes i en "anonym" annons i Hallandsposten den 23 november 1989. Anbudet skulle ges in till en fastighetsmäklare i Halmstad senast den 8 december. Min far Arvid Bergquist som läste Hallandsposten dagligen och bokstavligen till alla delar uppmärksammade annonsen och ringde ordföranden Sven Bengtsson på morgonen den 23 november 1989. Arvid Bergquist omedelbara ståndpunkt var att stugföreningen skulle köpa all mark tillhörig fastigheten Fammarp 4:1 och 4:20. Hela gården Frösakulls mark stod ju

på spel. Föreningens agerande måste därför vara resolut.

Sven Bengtsson ledde styrelsen i den ekonomiska föreningen med fasta tyglar under de hektiska dagar som markförhandlingarna pågick mellan november 1989 till den 5 januari 1990. Sven Bengtsson hade den kunniga och viljestarka ekonomen Anne Petersson, föreningens kassör, vid sin sida. Genom täta kontakter med Sven Bengtsson hade jag full insyn i händelseförloppet. Köpebrevet undertecknades den 23 februari 1990. För säljarna av Beatrice Stael von Holstein enligt fullmakt för Erica Stael von Holstein, Ulla Westergård enligt fullmakt för Barbro Stael von Holstein-Green samt av Michael Stael von Holstein. Köpebrevet undertecknades av köparen Frösakulls by ekonomisk förening genom Ordföranden Facitchefen i Halmstad Sven Bengtsson och Sekreteraren Poliskommissarie Lars Svensson. Stugägarna blev således år 1990 ägare till gården Frösakulls mark och tillika en av de större markägarna i Frösakull. Köpeskillingen betalades kontant. Detta var möjligt på grund av en hundraprocentig uppslutning av samliga stugägare på fastigheten Fammarp 4:1.

Samma år förvärvade föreningen även del av Fammarp 3:10 "Knutssons Gård" av Halmstads kommun.

Från liten vit Stuga till liten röd Villa

Utvecklingen från en liten sparsamt utrustad "vit stuga" år 1950 till en liten rikt utrustad vinterbonad "röd villa" år 2005 har kommit stegvis i takt med samhällsutvecklingen i övrigt. Troligtvis också därför man funnit att Frösakull är underbart även på andra årstider än på sommaren och att stugan idag går att vistas i lika bra på vintern som på sommaren. Stugan har således idag lika god standard som en ordinär villa. Gården Frösakulls mark omvandling från jordbrukslandskap

till sommarnöje för 309 familjer har således pågått under ca 55 år. Genom att läsa texterna i byggnadsplanerna från 1950- talet till idag får en man ganska god överblick över de faktorer som format bebyggelsen som vi ser idag på Gården Frösakulls gamla marker.

Den första frågan man må ställa är hur bonden som plöjde åkern i Frösakull ser på den omdaning som har skett på hans gård. Jag tror att han i sin himmel gläds åt att många barn fått tillbringa många sköna sommarlov i Frösakull.

Det ringer, det ringer skynda dig och svara

I mitten av 1950- talet placerades en telefonkiosk alldeles intill pumpen på det gamla stugområdet. En finess var, hur det nu hade gått till, att man kunde ringa till telefonkiosken.

Eftersom telefonkiosken stod uppställd alldeles intill den gemensamma pumpen var det alltid någon som svarade i telefonen och tog därefter skyndsamt kontakt med den eftersökte. Detta telefonsystem fungerade alldeles utmärkt. I samband med att elnätet byggdes ut till respektive stuga år 1963 installerades även telefon i respektive stuga. Telefonkiosken blev därmed mindre använd och flyttades därför ut till parkeringen vid Kungsvägen för att senare helt gå upp i rök.

Kommunalt vatten- och avlopp året runt till respektive stuga installerades år 1973. Därmed upphörde "samling vid pumpen". Den gamla Magnus Lundgrenspumpen står kvar på samma plats i gamla området som år 1950 och påminner om den gamla mötesplatsen "samling vid pumpen", där många världsproblem och i synnerhet häradets "nyheter" dryftats och givetvis funnit sin salomoniska lösning.

Frösakulls by ekonomisk förening stor Markägare i Frösakull

1989 bildade stugägarna inom Frösakulls by och Erik Staels stugby inom fastigheten Fammarp 4:1 Frösakulls by ekonomisk förening. Frösakulls by ekonomisk förening har därefter köpt fastigheterna Fammarp 4:1 och 4:20 av Wapnö gods samt del av Fammarp 3:10 av Halmstads kommun. Vid köpet av Fammarp 4:1 ingick förutom marken där Frösakulls Stugby och Erik Staels Stugby är belägna med grönområden och allt, även ett stycke åkermark "Vindåkra", som utgjorde del av gården Frösakulls åkermark, på ca 70 000 kvadratmeter. Under år 2001 sålde Frösakulls by ekonomisk förening "Vindåkra".

De är bara att slå fast att de 39 tomterna på "Kuben", de 42 tomterna på "Erik Staels stugby" och de 161 tomtplatserna inom "Frösakulls Stugby" samt tillhörande grönområden representerar mycket stora värden för Frösakulls by ekonomisk förening. I förädlad form, som man säger i fastighetsbranschen, genom exempelvis att respektive tomt och tomtplats avstyckas och bildar egen fastighet blir detta än mer tydligt. Formerna för ägandet förändrar inte solskenet och grönskan, men kan om den blir rätt anrättad smaka gott och berika stugägare.

Reflexioner

Om framtiden vet vi inget bara att den kommer en dag i sänder. Man vet således mindre än man anar. Erfarenhet föder emellertid ibland visdom sägs det. Det vi kan konstatera är att allting förändras med tiden även om vi inte vill tro det. Så även upplevelsen av vågorna som rullar in mot stranden och solnedgången i havet. Que sera sera ! sjöng vi barn på 1950-talet utan att reflektera över ordens betydelse. Det som sker det sker. Det är människors drömmar, önskningar och vilja som kommer att forma framtiden. Frösakull är attraktivt främst på grund av närheten till

havet. Många har drömmar och önskan att få bo i Frösakull inte bara på sommaren utan även på övriga årstider. Sådana drömmar och önskningar har även stugägarna på Gården Frösakulls mark. Drömmar förenat med vilja kommer att vara avgörande för kommande förändringar. Stark vilja kan förflytta berg. Förändringarna kommer. Det är bara fråga om när.

Frösakull är vackert. Det hade emellertid varit ännu vackrare om Frösakulls bondens tångvägar hade funnits kvar som naturliga gångstråk i området. Det är kanske möjligt att återskapa tångvägarna. Vidare hade det från kulturmiljösynpunkt varit klokt att bevara Frösakulls mägerhålör för framtiden. Inte för mägerlens skull, utan för den trolska stämningen som vattenspeglarna skapade i skymningsljuset, samt som en påminnelse om strandböndernas möda att få säden att växa i flygsanden.

Sanden blev till guld

Bonden i Frösakull funderar nog i sin himmel över hur flygsandsfälten som han gav bort till Kronan kan locka till sig så många fashionabla bostadsbyggnader. Alltnog, husen ger sysselsättning och inkomster till bygden. Flygsandsfälten gav bonden i Frösakull sysselsättning men inte några inkomster att tala om. Möjligen den skärv han erhöll av Kronan när han deltog i planteringen av strandrågen på klitterna och tallen på flygsandsfälten.

Frösakull sommaren 2005

Arne Bergquist

Byggnadsplaner på gården Frösakulls mark – en sammanfattning

Här följer en sammanfattning av beskrivningarna till byggnadsplanerna som berört gården Frösakulls mark i 55 år från år 1950 till år 2005.

År 1941 Onsjö Kronoflygsands fält i norra Frösakull byggnadsplan för små fritidshus

Länsstyrelsen hade redan den 29 december 1941 fastställt byggnadsplan för vissa delar av Onsjö och Fammarps byar i Söndrums socken. Nämnda byggnadsplan omfattade strandskogen väster om Kungsvägen i huvudsak Onsjö Kronoflygsandsfält som i sin helhet ägdes av Wapnö Gods. Stugägarna arrenderade tomterna av Wapnö Gods under ett antal år. Området köptes sedermera av Frösakulls Norra Villaförening som överlät respektive tomt till stugägarna. Byggnadsplanen för området har "justerats" ett antal gånger för att i stort överensstämmer med den föränderliga verkligheten. Området är idag bebyggt med fashionabla villor för åretruntboende från Kungsvägen ned till sanddynerna. Villaområdet är vackert.

1958 års byggnadsplan för gården Frösakull

"Uti hit inkommen skrift har godsägaren Eric Stael von Holstein å Wapnö anhållit om fastställelse av ett å Länsarkitektkontoret i Hallands län den 27 maj 1957 upprättat förslag för del av fastigheten Fammarp 4:1", skrev Länsstyrelsen. Området är beläget strax väster om Frösakulls gård i Fammarps by. Terrängen inom området består till större delen av skogsmark, men i norr och öster ingår mindre arealer ängsmark. Genom

området passerar några små bäckar. Inom området finns vissa mindre vägar, vilka på tvenne ställen ansluta till Kungsvägen. Norrut finns anknytning genom en mindre väg förbi Tokagård till Andreassons Strandlida Ringenäs samt via "Knutssons" Kullagård till allmänna vägen Onsjö – Söndrums kyrkby – Halmstad. Inom planområdets sydvästra del finns uppförda 141 småstugor å utarrenderad mark. Småstugeägarna äro genom arrendeavtal anslutna till Frösakulls Campingklubb, vilken förening omhänderhar områdets skötsel. Genom försorg av markägaren, godsägaren Eric Stael von Holstein, Wapnö Godsförvaltning, har områdets vattenförsörjning ordnats genom anläggandet av brunnar i erforderligt antal. Vidare har torrklösetter uppförts vid dansbanan, som byggdes 1958. Toaletterna låg tidigare bland enebuskar vid "klätterträdet" söder om bäcken. Gatlyktor av gammal modell fanns på enstaka platser.

För reglering av enklare slag av fritidsbebyggelse genom byggnadsplan och hälsovårdsordning har Kungliga Byggnadsstyrelsen meddelat anvisningar år 1955. Enligt desamma bör smärre byggnader av lätt material, exempelvis träfiberskivor på stomme av träreglar, förläggas i grupper om högst 20 stycken. Avståndet mellan byggnaderna tillhörande skilda grupper bör ej understiga 12 meter. Inom varje grupp bör byggnader ej läggas på mindre inbördes avstånd än 4 meter. Det skall noteras att nämnda anvisningar avser byggnader utförda i lätt material och är därför inte direkt överförbara på de typer av väggkonstruktioner som finns eller kan åstadkommas idag. Inom planområdet redan uppkommen bebyggelse ansluter sig icke helt till ovan nämnda bestämmelser. Men kan sammanfattningsvis ändå godtas.

Med ovan nämnda anvisningar som grund planerades Erik Staels Stugby för fem husgrupper om 20 hus i vardera gruppen.

På området skulle även finnas servicebyggnad med torrklosetter. Byggnadsbestämmelserna i 1958 byggnadsplan var lika för Frösakulls Stugby och Erik Staels stugby.

Frösakulls Stugby var år 1957 till stora delar utbyggd. Tomtplatser fanns nu förutom de 35 i gamla området även 106 på Frösakulls äng. Inom Frösakulls stugby fanns således 141 tomtplatser. Vid Erik Staels stugby planerades 100. Planerna var således år 1957 att Fammarp 4:1 skulle bebyggas med ca 250 fritidshus. Länsstyrelsen fastställde byggnadsplanen den 24 mars 1958.

1959 års byggnadsplan för Erik Staels Stugby

Det skulle emellertid inte dröja längre än till i februari 1959 då godsägaren Eric Stael von Holstein å Vapnö hos Länsstyrelsen begärde ändring av 1958 års byggnadsplan avseende Erik Staels stugby. För Erik Staels stugby innebar byggnadsplanen som fastställdes av Länsstyrelsen den 23 september 1959 att antalet fritidshus minskade från 100 till 42 stycken. Byggnadsytan ökade från 20 till 40 kvadratmeter. Tomtstorlekarna bestämdes nu till 400 kvadratmeter. I 1958 års byggnadsplan angavs inte någon storlek på tomtplatserna för Frösakulls Stugby eller Erik Staels Stugby. Däremot skulle avståndet mellan stugorna av främst brandskyddsskäl inte vara mindre än 4 meter.

1966 års byggnadsplan för "Kubenstugorna" på gården Frösakulls åkermark

I september 1966 upprättades det första planförslaget för det vi idag kallar "Kubenstugorna" på fastigheten Fammarp 4:20 och villorna på Frejas Gränd. I planbeskrivningen anfördes bl.a. följande. Efterfrågan på tomtmark för mindre

fritidshus vid kusten är stor. Det torde från allmän synpunkt vara av värde att denna efterfrågan kan tillfredsställas, då den bör ge möjlighet till stärkande fritidsvistelse även för icke välsituerade barnfamiljer. Således samma idé som David Wennerholm förespråkade på 1930-talet. Kommunen har bedömt åkermarken som lämplig för bebyggelse med mindre fritidsstugor. Området utgöres av öppen odlad mark med ca 3 meters nivåskillnad i väst-östlig riktning. Tillfart till området sker över två lokalvägar Erik Staels väg och Odens väg via den större trafikleden Kungsvägen. Bebyggelsen har föreslagits i fyra fristående grupper med tillfart genom återvändsgator, Balders-, Tors- och Iduns gränd, där parkering anordnas. Den norra gruppen vid Frejas Gränd med större tomtplatser för fritidshus av storleken 60 kvadratmeter, de övriga grupperna med mindre tomtplatser för fritidshus av storleken 40. Fritidsmark och parkmark har föreslagits omkring grupperna med två större områden i östra delen. Sistnämnda större områden äro avsedda såsom lekplatser för bygdens barn. Byggnadsplanen är fastställd av Länsstyrelsen den 6 april 1971.

1974 års byggnadsplan för Villorna på Frejas gränd

I planbeskrivningen i februari 1973 anfördes bl.a. följande. Sedan planens fastställande 1971 har frågan om större tillåten byggnadsyta å varje tomtpat med hänsyn till ökade krav på ytor, bland annat då fullständig va-installation avses installeras för varje hus och till erforderliga ekomomiutrymmen, uppkommit. Det har därvid ansetts lämpligt att öka tillåten byggnadsyta för de större tomtpatserna till 120 kvadratmeter och de mindre tomtpatserna till 80. Vid ansökan om byggnadslov skall erforderlig redovisning av förråd och garage eller s.k. carport ske för bedömningen av ärendet. Genom planändringen kunde 14 villor uppföras på Frejas Gränd. De 39 "kubenstugorna"

ligger på en gemensam fastighet Fammarp 4:20, som har avstyckats från Fammarp 4:1. Fastigheten Fammarp 4:20 ägs av Frösakulls by ekonomisk förening. Den ursprungliga byggnadsplanen för kubenstugorna medgav således en utbyggnad av 14 plus 39 sammanlagt 53 fritidshus. Byggnadsplanen för "kubenstugorna" ändrades emellertid den 28 februari 1974 då byggnadsarean för de 14 villorna i områdets norra del på Frejas Gränd ökade från 60 kvadratmeter till 120. Begäran att få öka de 39 "kubenstugornas" byggnadsaren från 40 till 80 kvadratmeter avslögs.

I beslut den 18 juli 1996 ändrades emellertid planbestämmelserna för "Kubens stugområde". Byggnadsarean tilläts öka från 40 kvadratmeter till 60 för att överensstämma med föränderliga verkligheten.

1975 års byggnadsplan för Frösakulls Stugby och Erik staels Stugby

1975 aktualiserades ändring av byggnadsplanen för Frösakulls stugby, Erik Staels stugby och Kubens stugby. Området är beläget i Frösakulls norra del öster om Kungsvägen. Det omfattar Frösakulls Stugby och stugområdet norr härom Erik Staels Stugby och ett obebyggt stugområde Fammarp 4:20. Dessutom ingår ett område för utökning av Frösakulls Stugby mot söder på del av Fammarp 3:10.

Frösakulls Stugby innehåller 141 småstugor, flertalet i storlek 30 – 35 kvadratmeter. Gemensamma lokaler inrymmande toaletter och soprum finns i områdets centrala del. Här finns också lek- och samlingsplats med dansbana. Området vid Erik Staels väg, är bebyggt med 43 fritidshus med en genomsnittlig byggnadsyta om 60 kvadratmeter.

Tomtplatserna, placerade i små grupper, är ca 400 kvadratmeter. I parkområdet vid stugbyarna finns mindre bäckraviner med tät lövskogsvegetation. De obebyggda områdena i öster och söder utgöres av åker

och ängsmark. Några kända fornlämningar finns ej inom området.

Befintlig bebyggelse och planlagd byggnadsmark i övrigt har anslutning till ledningsnätet för vatten- och avlopp kopplat till kommunens allmänna nät- och reningsanläggningar. Wapnö Godsförvaltning äger fastigheterna Fammarp 4:1 och 4:20 omfattande större delen av planområdet. Tomtplatserna för fritidshusen upplåts genom arrendeavtal. Kommunen äger fastigheterna Fammarp 3:10 och 4:19. Den förra omfattar obebyggd mark för utvidgning av Frösakulls Stugby mot söder. Den senare omfattar allmän platsmark inom planområdets östra del som genom exploateringsavtal överlåtits till kommunen. Allmänna platsmarken inom Fammarp 4:1 omfattas av förordnande enligt 113 § byggnadslagen.

Enligt 1968-års dispositionsplan för Frösakull avses området utnyttjat för bostadsändamål. Nu föreslås revidering av planbestämmelserna, områdesgränserna och vägmarken med anpassning till dagens krav och befintliga förhållanden. Planförslaget har utformats med hänsyn till dess utnyttjande som område för fritidsboende i likhet med ursprunglig avsikt. Flertalet byggnader har idag en byggnadsyta som avsevärt överstiger maximalt tillåten yta. För Frösakulls Stugby föreslås utökning av byggnadsarean. Vägarna mellan stugorna som i gällande plan ligger på parkmark markeras nu som prickad byggnadsmark. Även annan parkmark lägges till byggnadsmarken huvudsakligen som mark som icke får bebyggas. Vissa stugor som ligger på parkmark lägges på byggnadsmark. Två stugor på byggnadsmark skall flyttas till det i söder gränsande området och marken utlägges här som parkmark. Den tillåtna största byggnadsytan föreslås för byggnad inom Frösakull Stugby område öka från 20 till 35 kvadratmeter. Byggnader får ej läggas

på mindre inbördes avstånd än 4 meter. En stuggrupp bör ej innehålla fler än 20 enheter. Avståndet mellan grupperna bör vara minst 12 meter. Angivna föreskrifter motiveras av brandsäkerhetsskäl.

Byggnadsmarken för gemensamma samlingslokaler inom den befintliga bebyggelsegruppen föreslås utökad. Det är aktuellt med omdisponering av här befintliga lokaler och uppförande av ny klubbstuga.

För området vid Erik Staels väg föreslås den tillåtna byggnadsytan öka från 40 till 60 kvadratmeter. Flertalet byggnader har redan denna yta. Tomtplatserna inom området har utlagts med stor avvikelser från gällande plan. Nu föreslås planen ändras så att den bättre överensstämmer med befintliga förhållanden. På marken befintliga tillfartsvägar har intagits i planen som vägmark. Även för det östra området Fammarp 4:20 föreslås ändring av den tillåtna byggnadsytan från 40 till 60. Här har avstyckning skett från Fammarp 4:1 av byggnadsmarken för bebyggelse av 39 stugor. De 39 tomtplatserna är på ca 400 kvadratmeter utgör tillsammans fastigheten Fammarp 4:20 .

För fastigheten Frösakull 1:153 vid Kungsvägen söder om Snäckvägen föreslås ändrat användningssätt från handels- till bostadsändamål varigenom överensstämmelse med befintligt förhållande erhålles. Två områden för transformatorstationer föreslås, en i norra och en i södra delen av planområdet. Viss ändring av vägar enligt gällande plan föreslås. Snäckvägen föreslås ej bli genomgående. Tillfart till fritidsföreningens nuvarande område avses i likhet med dagens förhållande ske dels från Kungsvägen och dels från norr och öster. Vägmarken omedelbart söder om befintlig stugbebyggelse föreslås utgå och istället läggas till byggnadsområdet.

För den tillkommande stuggruppen på del av Fammarp 3:10 föreslås tillfart ske via

bostadsvägen i söder, Friggs gränd. Med hänsyn till ökade krav på trafiksäkerheten föreslås att de direkta utfarterna från arrendetomtplatserna närmast Kungsvägen i områdets norra del slopas. Ny entréväg på östra sidan om de aktuella tomtplatserna redovisas i planförslaget. Gemensamma ytor för biluppställning avsedda att betjäna i första hand Frösakulls Stugby föreslås dels vid infarten från Kungsvägen, dels vid Snäckvägen i norr med tillfart via Erik Staels väg alternativt från söder via den nya befintliga matarvägen öster om området. För den nya stuggruppen inom Fammarp 3:10 redovisas parkeringsplats väster om den samma med tillfart via bostadsväg i söder. Jämknings av förordnandet enligt 113 § byggnadslagen föreslås för del av Fammarp 4:1. Det förutsättes att all allmän platsmark inom nämnda fastighet, som omfattas av föreliggande planförslag ska omfattas av förordnandet.

Planförslaget har reviderats med avseende på redovisad parkeringsplats inom fastigheten Frösakull 1:1. Området, som avses utnyttjas för fordonsparkering, redovisas nu som specialområde med beteckningen Tp. Länsstyrelsen fastställde byggnadsplanen för Frösakulls Stugby och Erik Staels stugby den 15 oktober 1976. Länsstyrelsen undantog "Kubenstugorna" från fastställelsen. Stugorna inom Frösakulls Stugby medgavs därmed en byggnadsyta på 35 kvadratmeter och Erik Staels stugby på 60.

1989 års byggnadsplan för flerfamiljshus och 1995 års byggnadsplan för Frösakulls skola

1989 fastställdes byggnadsplan för flerbostadshuset på "Knutssons" Fammarp 3:10 och 1995 Frösakulls skola. Tidigare har detaljplan fastställts för villorna på Friggs gränd. I skrivandets stund planeras ny villabebyggelse öster om Frösakulls Skola.

Det var inte alls så länge sedan Hugo plöjde åkern där med sina ardennerhästar och Elin mjölkade korna på ängen.

På "Knutssons gård" som utgjordes av jordbruksfastigheten Fammarp 3:10 bodde fyra genuina Frösakulls bor nämligen Anna Knutsson, med barnen Elin, Hugo och Ivan. Enligt min mening bör vägarna i villaområdet som nu planeras erhålla vägnamnen Anna Knutssons väg, Elins väg, Hugos väg och Ivans väg.

Det var ju trots allt deras försäljning av jordbruksfastigheten Fammarp 3:10 till Söndrums kommun som har banat vägen för Frösakulls Skola, befintlig bostadsbebyggelse och den nu planerade villabebyggelsen.

2000 års byggnadsplan för "Vindåkra"

Frösakulls by ekonomisk förening begärde hos Halmstads kommun att en detaljplan för åkermarken "Vindåkra" skulle upprättas. Kommunfullmäktige i Halmstads kommun beslutade den 28 oktober 1999 att anta detaljplanen för "Vindåkra". Regeringen fastställde planförslaget den 31 augusti 2000. Därmed var vägen öppen för att kunna uppföra 66 fritidshus på "Vindåkra".

På "Vindåkra" finns i dag 66 nya stugor. Frösakull Ängar ekonomisk förening äger numera marken "Vindåkra". De 66 stugägarna innehar andel i föreningen. I princip på samma sätt som i Frösakulls by ekonomisk förening, där stugägarna i Frösakulls Stugby och Erik Staels Stugby inom fastigheten Fammarp 4:1 har var sin andel i marken. Frösakull är ett viktigt rekreationsområde för många människor från hela vårt land. Halmstads tätort har under 1960 – 1980 talet expanderat kraftigt mot väster. I Frösakull har under denna period ett stort antal enbostadshus uppförts. Vidare har en omfattande permanentning av befintliga fritidshus genomförts. Antalet små och enkla

fritidshus har därigenom minskat i antal. Den nu aktuella detaljplanen för "Vindåkra" får en sådan utformning att de fritidshus som kan uppföras inte kan ändras till stora exklusiva fritidshus eller till bostadshus för permanentboende. Enligt planbestämmelserna får tomtpplatserna för de nya fritidshusen ej avstyckas. Största tillåtna byggnadsarea per tomtpplats blir 40 kvadratmeter plus inglasat uterum på 15. Husen får utformas med högst en våning, högsta byggnadshöjd 3,2 meter, maximalnockhöjd 5,0 meter. Loft får inredas, men takkupor eller källare får ej anordnas.

Dessa begränsningar av fritidshusens storlek och utformning samt kravet att tomtpplatser ej får avstyckas samt områdets lokalisering innebär att den föreslagna bebyggelsen inryms i vad som avses med enkla fritidshus i närheten av de stora tätortsregionerna. Med beaktande av hur omgivande bebyggelse är lokaliserad och anordnad bildar det nu föreslagna området en väl avpassad nordöstlig bebyggelsegräns för Frösakullsområdet.

Den nu föreslagna exploateringen inkräktar inte på det viktiga och öppna "stråk" som sträcker sig från Onsjö, parallellt med Onsjövägen, ner mot havet. Fritidshusområdet påverkar ej heller allmänhetens tillträde till stranden eller till andra områden som är av stor betydelse för det rörliga friluftslivet. Turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen har beaktats vid utformningen av detaljplanen för den aktuella exploateringen. Regeringen fastställde detaljplanen den 31 augusti 2000.

Således än en gång med samma tankegångar som David Wennerholm förde fram på 1930- talet. Gården Frösakulls mark har därmed planlagts för bebyggelse i sin helhet. Stugägarna äger nära nog all mark.

Ny detaljplan för Frösakulls Stugby i vardande

I februari månad år 2000 begärde styrelsen för Frösakulls Fritidsförening ändring av detaljplanen för Frösakulls Stugby omfattande 161 stugor. Kommunstyrelsen tillstyrkte den 24 augusti 2000 den av Frösakulls Fritidsförening begärda planändringen nämligen att byggnadsarean skulle få utökas med 10 kvadratmeter för bostad och 12 kvadratmeter för inglasad altan innebärande totalt 57 kvadratmeter och med en byggnadshöjd på 3 meter.

Kommunstyrelsen överlämnade därefter föreningens hemställan med tillstyrkan till Byggnadsnämnden.

Byggnadsnämnden behandlade den begärda planändringen den 12 september 2001. Byggnadsnämnden fastslog i nämnda beslut att den del av fritidsbyn 34 stugor med större avstånd mellan stugorna, som redovisades på karta, föreslås att föreningens önskemål prövas i detaljplan. Byggnadsnämnden uttalade vidare i samma beslut följande. För del av området 34 stugor med större inbördes avstånd mellan stugorna och stuggrupperna kan från brandsynpunkt byggnadsytorna utökas och loft tillåtas enligt föreningens önskan. Byggnadsnämnden öppnade således dörren för 34 stugor i gamla området, som i huvudsak etablerades fritt på gården Frösakulls mark år 1950, att rättfärdigt få öka byggnadsaren.

Byggnadsnämnden ansåg således att det var möjligt att genom planändring tillgodose dessa 34 stugägares önskemål att få öka byggnadsarean till 57 kvadratmeter inkluderat inglasat uterum.

De 34 stugägarna planerade att hos kommunen begära den av Kommunstyrelsen och Byggnadsnämnden tillstyrkta planändringen. De 34 stugägarna i gamla området ville emellertid först avvakta föreningens hållning i frågan innan

planändring begärdes. Planändringen har ännu inte begärts. Det är emellertid aldrig för sent. Att övriga stugor inom Frösakulls Stugby inte fullt ut kunde medges planändring, som de 34, motiverades med stöd av ett yttrande från brandskyddsavdelningen.

Med hänvisning till vad sedermera medgivits vad avser byggnadsarea och inglasade uterum för stugbyar av likartad karaktär finns all anledning för Frösakulls Fritids förening att ta upp frågan på nytt avseende ändring av detaljplanen för Frösakulls Stugby. Den som lever får se.

Frösakull sommaren 2005

Arne Bergquist

- Under år 2006 har stugägarna i gamla området begärt planändring för 34 stugor.

Innan planändringen begärdes hos Byggnadsnämnden inhämtades Frösakulls By ekonomisk förenings godkännande.

Föreningen beslöt den 27 februari 2006 § 12 att man inte hade något att erinra mot planförslaget.

Byggnadsnämnden i Halmstads kommun beslöt den 12 december 2007 BN § 542 att anta planförslaget för del av Fammarp 4:1.

Planförslaget har vunnit laga kraft.

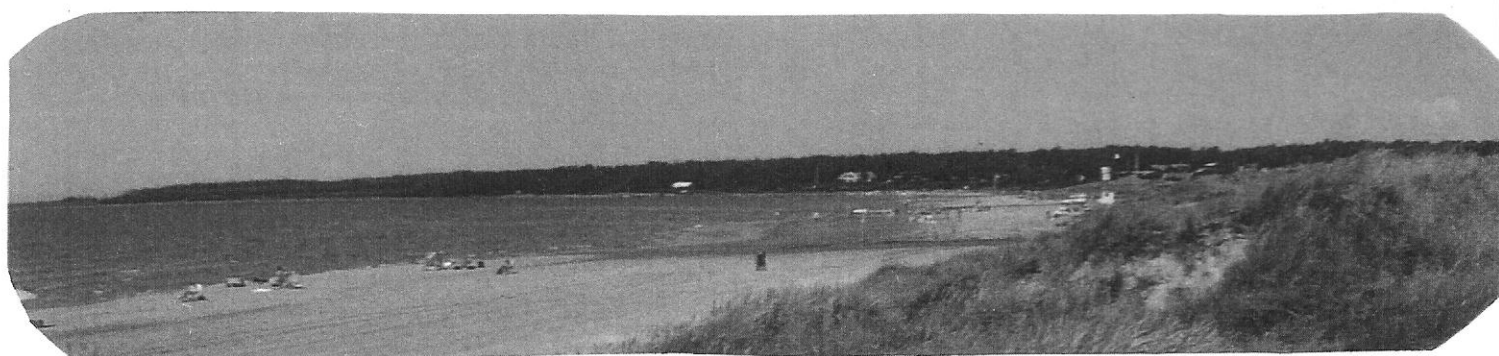
Totala kostnaden för planändringen uppgick till 38 600 kr.

Respektive stugägare har av kommunen fakturerats 1 277 kr.

AB

År 1950

Sommaräventyr i Frösakull

Arne Bergquist

2008

